

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

«Соціально-психологічні чинники резистентності до емоційного вигорання у професійній діяльності лікарів» Лотоцької-Голуб Людмили Леонідівни, подане на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.05 — соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Характерна риса сучасної освіти в Україні - наявність соціальної установки студентів на вибір гідного способу життя після закінчення навчального закладу, який вони пов'язують із якістю життя окремої людини при її входженні в соціальну групу та зі ставленням до неї суспільства. Реалізація такої спрямованості особистості при первинній підготовці лікарів відбувається не на користь професії й призводить до розчарувань, затримки професійного зростання й до покидання навчання на останніх курсах. У студентів, які залишилися з'являється непевність у своєму професійному майбутньому, що призводить до формування кризи професійної ідентичності особистості, стимулює конфлікти й потребує вибору більш відповідного способу життя. Зміни у кожній сфері життя у західних країнах оцінюють на підставі задоволення потреб і збереження психічного здоров'я, що є індикатором змін, які відбуваються, а в Україні спрямованість цих змін не завжди на користь людини.

Сучасна ситуація в освіті парадоксальна тим, що орієнтація вишів на сучасні спеціальності, на інновації змушує студентів і викладачів пристосовуватися до безперервних змін. При цьому не враховується рівень соціально-психологічного забезпечення їхньої діяльності. Увага до психологічних проблем розвитку особистості й труднощів професійного становлення не відповідає тому місцю в системі навчальної діяльності, яке вони в реальності посідають.

Традиційне навчання лікарів у сучасній суперечливій соціальній ситуації не враховує психологічні чинники й закономірності професійного розвитку студентів, що призводить до формування професійної й особистісної дезадаптації й деформації суб'єкта професійного навчання.

Зменшити ці негативні наслідки можна впровадженням в освітній процес психологічних і психофізіологічних заходів для забезпечення гармонійної професіоналізації студентів, передусім ціннісного ставлення до життя. Методологічною підставою синтезу є використання системного підходу для пошуку оптимальних засобів забезпечення підготовки до діяльності лікаря з урахуванням соціально-психологічних чинників та індивідуально-психологічних особливостей, механізмів, стратегій розвитку особистості й соціального середовища. Роль психологічної складової підготовки лікарів полягає в створенні сприятливих умов для реалізації їх психологічного й соціокультурного потенціалів, збереження й зміцнення психічного здоров'я.

Наявність дисгармонійних і деформуючих компонентів професійної діяльності та «освітнього простору» у несприятливому соціально-професійному середовищі, що негативно впливають на психіку лікаря та студента-медика, призводить до формування дезадаптивної поведінки й кризи професійного розвитку, феномену вигорання, деформації розвитку особистості. Звідси очевидна необхідність психологічної допомоги для нормалізації психіки на шляху професійного становлення, професійної діяльності. Це актуально ще й тому, що у короткий термін необхідно виробити нові способи самонавчання, професійної й моральної поведінки. У результаті виникають ситуації, що викликають дезорганізацію психіки в цілому, сумнів у виборі професії й відмови від професійної діяльності та навчання. Період навчання обмежує строки професійного становлення; і якщо формування фахівця не відбувається, то викликає сумнів його професійна придатність. Потрібна наукова розробка концепції, що поєднує методологію фізіології, психофізіології, соціальної психології, психотерапії й організаційній психології для розкриття механізмів, особливостей перебігу професійного розвитку особистості, що дозволяє побудувати стратегію психологічного забезпечення професіоналізації студента в процесі навчання, професійної самореалізації та резистентності до емоційного вигорання лікаря. Отже, дисертаційне дослідження Л. Л. Лотоцької-Голуб

наближує до вирішення зазначеної проблеми й висвітлює важливу проблему резистентності до емоційного вигорання лікарів та студентів-медиків.

Об'єкт, гіпотези, завдання дослідження окреслені чітко, що дало можливість реалізувати мету роботи, яка полягала у з'ясуванні соціально-психологічних чинників прояву резистентності до емоційного вигорання у лікарів.

Цінним елементом у роботі Л.Л.Лотоцької-Голуб є наголос на необхідності формування резистентності до емоційного вигорання лікарів та студентів-медиків у широкому сенсі слова, що розглядається як один із значних кроків до формування ціннісного ставлення до життя та запропоновані заходи виступають профілактичними у подоланні негативних наслідків емоційного вигорання у професійній діяльності лікарів.

Також варто зазначити, що застосування методів математичної статистики, які чітко виокремлюють психологічні типи, котрі зустрічаються серед лікарів та студентів-медиків, які обирають копінг-стратегії, що сприяють «успішно» і «неуспішно» переборювати професійний стрес. Означені типи емпірично виділено як такі, що реально представлені у професійному середовищі. Навчальна діяльність студентів і професійна діяльність лікарів різних спеціальностей висуває, ймовірно, різні вимоги до психологічних характеристик суб'єктів.

Практичне значення дисертаційного дослідження забезпечується розробкою і апробацією комплексної програми формування «резистентності до емоційного вигорання» лікарів. Одержані результати і розроблені психодіагностичні та корекційні прийоми можуть бути використані у роботі психолога вишу з метою актуалізації успішних копінг-стратегій студентів. Методичні розробки тренінгових занять можуть бути впроваджені у програми практичних занять із соціальної психології, психології праці.

Зміст автореферату відповідає представленому тексту дисертації.

Однак наукова робота не позбавлена певних недоліків:

1. У роботі робиться наголос на важливості формування успішних стратегій опанування професійним стресом не тільки лікарів, а й студентів-майбутніх лікарів, проте специфіка та особливості реалізації відповідних заходів в

процесі їх навчання залишаються нерозкритими. В чому полягає сутність формування успішних стратегій опанування стресовим станом у студентів-медиків?

2. В межах представлення моделі «резистентності до емоційного вигорання» лікаря, специфіка якої полягає в усвідомленні власних копінг-стратегій, самодіагностиці емоційного стану, саморегуляції й формуванні позитивних паттернів резистентності й стресостійкості в тому числі й студентів-медиків. Однак залишається поза контекстом зазначеної програми та заходів роль викладачів в процесі цього супроводу. Може є необхідність у розробки моделі освітнього середовища такого процесу, як складової програми супроводу?

3. В авторефераті доцільно було б детальніше розкрити психологічні особливості та специфіку заходів щодо формування резистентності до емоційного вигорання лікарів та студентів-медиків.

Зазначені зауваження не знижують якості представленої роботи, яка за своїм науковим рівнем, новизною дослідження проблем, теоретичним та практичним значенням є прикладом успішного поєднання теоретичної і експериментальної науково-дослідної роботи. Відповідно до її результатів можна стверджувати, що висунуті гіпотези підтверджено, мети досягнуто, завдання виконано.

Загалом, дисертаційне дослідження Л. Л. Лотоцької-Голуб «Соціально-психологічні чинники резистентності до емоційного вигорання у професійній діяльності лікарів» повністю відповідає вимогам, що висувуються до робіт такого рівня МОН України до кандидатських дисертацій, а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидат психологічних наук зі спеціальності 19.00.05 - соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Кандидат психологічних наук, доцент

